

כתתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי זכריה ב"ר עואץ' חסן זלה"ה
ממיסדי ישיבת משכן משה בראה"ע - כ'
אדר א' תשל"ח
רבי נסים ב"ר נתן שרעבי זלה"ה
מחכמי אלמסילה בשרעב - כ"ב אדר א'

לק"י • פרשת כי תשא ה'תשפ"ב ב'של"ג • גליון צ"ג
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבלבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, וזה להרביץ תורה ולהעמיר בה מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבולחט"א הרב צבי בלאט שליט"א • דוד הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב משה ב"ר שלום צאלח זצ"ל, הרב אלעזר עוזרי זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם, הרב זכריה ב"ר יוסף גהסי זצ"ל, הרב ישראל ב"ר יהודה זצ"ל, מרת אורית ב"ר מנחם שרעבי ע"ה, מרת אסתר ב"ר יחיאל גרשי ע"ה מרת יהודית ב"ר יוסף שרעבי ע"ה וזקנת מרת שרה בת מוהר"ר סלימאן (חבשוש) שרעבי ע"ה - כ' אדר א' תשמ"ה • ולזכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א הרב רפאל אריה בן יחיאל שליט"א ומיכל ב"ר ישי תחי' לרפו"ש במהרה בתוך שאר חולי ישראל, אכ"ר.

כתר של-א"ש

העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשותיכם: ולקחת את כסף הכיפורים מאת בני ישראל ונתת על עבודת אהל מועד והיה לבני ישראל לזכרון לפני ה' לכפר על נפשותיכם (ל', ט"ו ט"ז)
במדרש הגדול דרש את סמיכות הפסוקים, העשיר לא ירבה וכו' ולקחת את כסף הכיפורים, בזה"ל, כולן שוין בכפרה, לכך נאמר העשיר לא ירבה, ע"כ. וקצ"ע למה לא דרש מסיפא דקרא לתת את תרומת ה' לכפר על נפשותיכם. ובפשוטו, כוונת מדה"ג לומר, כי אין כאן תרומה למשכן סתם, אלא כפרה וזוה העשיר והעני שווין.

אכן נראה לבאר עוד ע"פ מש"כ מוהר"ח כסאר זלה"ה בקיץ המזבחה, שהשווין בזה, שלא יחשוב כל אחד ואחד, שתלוי כפר נפשו בממונו. דהיינו לעיתים מרגיש העשיר, כי לו יש דרך קלה לכפר עוונותיו, הרי עתיד הוא בממון, ויכול לפעול יותר צדקה וחסד שבהם יכופר עוון. ושלא יאמר כל אחד ואחד, אני גדול מחברי. דהיינו, אני איני צריך כפרה בעת, כי הלא גדול אני ולא חטאתי, ועכ"פ איני צריך כפרה ככל האנשים, הלא אני מורס מעם.

לכך ציווה השי"ת שכולם יתנו מחצית השקל, עשיר כעני, קטן כגדול, לרמוז שהכל תלוי בשברון לבו של אדם ובהכנעו לפני השם ב"ה. לפי שהכניעה והשפלות מכפרין כמו שדרשו חז"ל (סנהדרין מג, ב) על פסוק, זבחי אלהים רוח נשברה וגו' (תהלים נ"ט, י"ט), שמי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב, כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, עכת"ד.

וניתן לרמוז ביאור זה בלשון הכתוב, העשיר בממון לא ירבה ויחשוב כי ברוב עושרו יכופרו עוונותיו, והעני שאין עבירות בידו, לא ימעט ויאמר אני איני צריך כפרה, כי העיקר הוא לכפר על נפשותיכם, לא ריבוי המעשים לעשיר, או מיעוטם אצל העני, הם התשובה, אלא כניעת נפשותיכם וכמובן שהמדובר, אחרי עזיבת החטא, והיא שווה בין כולם.

ויה"ר שנוזה כולנו, לשוב בתשובה שלימה לפניו יתברך, מתוך הכנעת הנפש ושברון הלב, ואז תקובל תשובתנו לרצון לפניו כובחים ועולות, אכ"ר.
שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיאל ב"ר יצחק עומיסי זלה"ה - נלב"ע כ"ו אלול התש"פ

אדם שהתנדב לצדקה האם יכול חברו לשלם במקומו

א] מעשה באדם שקנה את ההפטר והתנדב סך מסוים לבית הכנסת, אמו שהתארחה אצלו, רצתה לעזור בהוצאותיו ונתנה לו במוצ"ש את הסכום שהתנדב, כדי שיעביר לגבאי. ושאל הלה האם אכן אמו יכולה לשלם במקומו. תשובה: שאלה כעין זו נשאל בשו"ת עונג יו"ט (סי' פ"ז) ובתשובתו חידש שכל המתחייב לצדקה וכדומה, כוונתו לשלם את נדרו מממונו דווקא, אא"כ פירש אחרת. אמנם רבים חלקו עליו (עיין מעדני יו"ט להגר"ר יו"ט נגד ח"א עמ' רמ"ד) והביאו ראיות רבות שאין הדבר כן, וכדאיתא בערכין (כ"א): שיכול אדם להתנדב ולהקריב עולה או שלמים של חברו ומשמע דאף בעולה ושלמים שהתנדב, דדוחק לומר שמדובר רק בעולה ושלמים שחייבתו תורה כגון עולת ושלמי נזיר].

ולמעשה נראה, שהעיקר הוא שניתן לשלם נדריו של חברו (שו"ת חקרי לב יו"ד ג' ס"ס פ.). ואף מש"כ בשו"ת עונג יו"ט הנ"ל, לא כתב כן בהחלט אלא נסתפק בזה כמפורש בתחילת תשובתו שם.

מקום המזוזה ביציאה למרפסת

ב] נשאלתי, מאדם שיש לו מרפסת שנכנסים אליה מסלון הבית, באיזה צד יש לקבוע מזוזה בפתח שביניהם, האם בימין היוצא למרפסת או בימין הנכנס לבית מן המרפסת. תשובה: קיי"ל (יו"ד סי' רפ"ט סעיף ב') כי מקום המזוזה בימין הנכנס וכשיש פתח בין שני חדרים אם שניהם שווים, יקבע את המזוזה בימין הנכנס לחדר שאילו נפתחת הדלת אך אם עיקר שימוש בחדר השני יקבע בימין הנכנס לחדר זה. ובנדון דידן ישנה מחלוקת גדולה בין הפוסקים. י"א שאף שהסלון חשוב יותר מן המרפסת (שהרי אין בה שימוש חוץ מעצם השהייה שם להתאוורר או ליהנות מן השמש), מ"מ יש לקבוע את המזוזה בימין הנכנס למרפסת. והטעם, כי עיקר הפתח בין הסלון למרפסת לא נוצר כדי להכנס בו לסלון, אלא כדי לצאת ולשהות במרפסת. ואף שגם נכנסים חזרה לסלון דרך פתח זה, אין זה נקרא כניסה אלא שיבה אחר שיצא למרפסת (שו"ת חלקת יעקב יו"ד סי' קס"ב, מנחת יצחק ח"א סי' ח, שכל טוב סי' רפ"ט ס"ק קי"ב וכן הוא מנהג ירושלים). מאידך י"א שיש לקבוע את המזוזה בימין הנכנס לסלון, כיון שהשימוש בו חשוב יותר מהמרפסת (שו"ת ישועת משה ח"ג סי' צ', מנחת פתים יו"ד סי' רפ"ז סעי' י"ג, חזו"א יו"ד סי' קס"ד, שבט הלוי ח"ג סי' קנ"ג). וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א שיש לקבוע את המזוזה בימין הנכנס לסלון (שע"ה ח"ה סי' קס"ז ס"ו).

אמנם אם המרפסת משמשת לכביסה, איחסון וכדומה, לכל הדעות יש לקבוע את המזוזה בצד ימין הנכנס למרפסת, שהרי יש בה שימוש חשוב, והיכר ציר דהיינו שהדלת נפתחת לתוכה שבזה ניכר שהוא העיקר (שע"ה שם, שו"ת ישועת משה שם). מאידך במרפסת שיש לה פתח נוסף לרה"ר (ואיננה מרפסת שירות), בזה לכל הדעות יש לקבוע את המזוזה בצד ימין הנכנס לסלון, שהרי הפתח משמש לכניסה לבית (שו"ת אבן ישראל ח"ז סי' ל"ד).

אין איסור סחורה על הקונה

ג] בגליון צ"א כתבנו בפשיטות שאין איסור סחורה על הקונה, והעירו לי שאין מוסכם. ועתה חזרתי לעיין בדין זה וראיתי שהמתירים בזה רבים ומסתבר טעמם. דהנה האוסרים לא פירשו טעמם, אלא סתמו, שיש איסור על הקונה פירות שביעית כמו על המוכר (המקנה דף נב, שמיטה כהלכתה סי' ד' ס"ב בשם החזו"א). מאידך המתירים טעמם ונימוקם עימם, שהרי כל איסור סחורה הוא מפני שאמרה תורה לאכלה ולא לסחורה, וזה שייך רק למוכר, אך הקונה, הלא קונה (נוד"ב מהדו"ק אה"ע"ז סי' ע"ז, כפות תמרים דף טל, מנחת שלמה סי' מ"ד, כרם ציון עמ' קל"ח) וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שנת השבע פ' י"ד ס"ה ע"ש).

אך יש להדגיש, דכל זה הוא דווקא כאשר המוכר עושה ע"פ הוראת חכם (וכגון בשאלה שנזכרה שם, שהמוכר נוהג כדעת החזו"א בלימונים שחנטו בשישית שאין בהם קדושת שביעית) אך כאשר המוכר סוחר בפירות שביעית באיסור, יש כאן משום לפני עיוור, וכמו שכתב המאירי בסוכה (טל), 'איסור ליקח פירות שביעית מעם הארץ שמא שביעית הם והוא נעשה על ידינו סוחר בהם' עכ"ל.

'קידוש' ידים ורגלים בכיור במשנת רבותינו

בשאר מקומות, וא"כ עדיין יש לנו לברר, מדוע שינה כאן אונקלוס ותרגם 'לדיקושי' ולא תירגם 'לאסחאה'.

ביאור המרפא לשון, רחיצת ידים נקראת קידוש

ג] והנה כתב מוה"ר יחיא קורח זלה"ה במרפא לשון, דאינה דומה הרחיצה כאן לשאר הרחיצות שבמקרא, כי הרחיצה כאן היא ידיו ורגליו. וממילא יש לומר, דכל רחיצה שהיא טבילת כל הגוף מתרגם בלשון אסחאה, וזו שאינה אלא רחיצת ידים ורגלים מתרגם בלשון קידוש. והביאור לכך, דמפני שאין בנוהג העולם לרחוץ אלא כל הגוף ביחד, לכן אין בלשון ארמי שם פועל מיוחד לרחיצת ידים ורגלים. ולא יאות לקרוא רחיצת כל הגוף או מקצתו בלשון אחד, לכן תרגמו בלשון קידוש כמנהג אנשי לשון הקודש, ע"כ.

והוסיף המרפא לשון להוכיח שרחיצת ידים נקראת 'קידוש', וז"ל יש לי ראייה שהיה מנהג ישראל מעולם לקרות רחיצת הידים והרגלים קידוש, שכן המנהג עד היום אצל אחינו בני הכפרים שבגלילות תימן לקרות נטילת ידים של סעודה, קידוש, שאין זה אלא מנהג אבותיהם בידיהם. ובפרט לפי הקבלה אצלנו שגלותינו היתה מזמן בית ראשון, דלפי שהיו בין הערביים בטרם שנתחדשה דת ישמעאל, שאז לא היה מנהג אצל הגוים לרחוץ הידים והרגלים כפי דתם היום, לכך לא מצאו שם פועל לנטילת ידים לסעודה, ונשאר לשונם הקדוש, כמנהגם לקרות לנטילת ידים של סעודה קידוש, ושל אחר עשיית צרכים רחיצה ע"כ.

מדוע הרחיצה מהכיור נקראת 'קידוש'

ד] וכעת כתב המרפא לשון ב' טעמים מדוע רחיצה זו נקראת קידוש, ונראה שקראו אותה כן על שם הכתוב ולקח הכהן מים קדושים (במדבר י"ז, ה'). וע"ש בספרי אין קדושים אלא שקידשו בכלל, ואילו הם, אלו מי כיור, שהם מי כיור כתרגומו, ולפיכך היתה נקראת רחיצה זו בבית המקדש קידוש. ועל שם רחיצה זו שהיתה בבית המקדש, קראו אבותינו גם כן נטילת ידים של סעודה, קידוש (ע"י שלחן של ארבע שם, שכוונת נטילת ידים סעודה היא ככונת הכהן המקדש ידיו ורגליו מן הכיור בגשתו אל המזבח, כי גם השלחן נקרא הזמח, ע"ש. אבשר). ומצינו שהיו קורין לנתינת מי חטאת גם כן קידוש, כמו שנזכר במסכת פרה (ע"ש פ"ג מ"ג), שכן עניינו כקידוש של מי כיור.

ועוד יש לומר שהטעם הוא לפי שברחיצה מתקדשין ידים ורגלים של כהן לעבודה, כקידוש כלי שרת לעבודה. ויש להביא ראייה לזה ממה שפסק הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות ביאת מקדש (ה"ט), שאין מקדשין אלא במקדש מן הכיור או מכלי של קדש, ואם קידש בחוץ מכלי חול, אינו כלום ועבודתו פסולה, עכ"ל המרפא לשון.

יש להוסיף על דבריו טעם נוסף מדוע נקרא כאן קידוש, על שם תוספת הקדושה שממשיך הכהן ברחיצה זו, וכדברי הרמב"ם דלעיל. ה] והנה בפרשת וירא בשתי מקומות (י"ח, ד. י"ט, ב) תרגם אונקלוס 'ורחצו רגליכם' ואסחו רגליכם. וצריך לומר, דשם לא שייך לתרגם לשון 'קידוש' כי היא רחיצה בעלמא. לכן נדחק אונקלוס לתרגם ואסחו ככל שאר רחיצות. משא"כ כאן וכמו שנתבאר.

ועשיית כיור נזושת וכנו נזושת לרוזצה ונתת אתו בין אהל בועד ובין המזבז ונתת שמה מים (ל, י"ז).

תרגום תיבת 'לרחצה'

א] אונקלוס תירגם תיבת 'לרחצה' לקידוש. וכן כל ענין רחיצה שבפרשת הכיור, תרגם קידוש. ומאידך כל ענין רחיצה שבשאר מקומות (כגון ויקרא י"ד, ח' ורחץ במים וטהר. י"ח, ט"ז ורחץ במים. וכן שם, ט"ז, ובשרו לא ירחץ) שעניינם טבילה תרגם 'יסחי'. ויש להבין מדוע כאן שינה ותרגם 'קידוש' ובפרט שמשמעותו שונה.

[וכיוצא בזה יש להעיר על רס"ג שכאן תרגם 'לאסגל' וכן כל רחיצה שבפרשה זו. ומאידך בשאר במקומות תרגם 'זרחץ' ורק את תיבת 'זכבס' תרגם 'יסגל'. אכן כבר כתב מוהר"ר עמרם קורח זלה"ה בנוה שלום (שם, ט"ז), כי וירחץ הוא כמו יסגל, אלא שזה קרוב לעברי. מבואר דמשמעותם שווה. ואם כי עדיין יש לשאול על שינוי הלשון, אך אין כאן שינוי משמעות].

ביאור הרמב"ן, ברחיצה מהכיור ממשיך הכהן עליו קדושה

ב] והנה כתב הרמב"ן, הרחיצה הזו, דרך כבוד שלמעלך, כי כל הקרב לשלחן המלכים, לשרת וליגע בפת המלך וביין משתיו רוחץ ידיו בעבור היות הידיים עסקניות, והוסיף בכאן לרחוץ הרגליים, בעבור היות הכהנים משרתים יחפים, ויש בבני אדם ברגליהם זיהומא וכיעור ע"כ. ומשמע דזוהי רחיצה לנקיות, והיא מכבוד עבודת המקדש, שיעסקו בה בנקיות. [וע"י בפ"י רס"ג עה"ת (רצה"ב) שכתב דרחיצה זו היא לשם עבודה בלבד ולא לנקיות, ולכך לא שמו את הכיור לפני המזבח שלא יחשבו שבאים להתנקות בו קודם העבודה, ע"ש].

ואח"כ הוסיף הרמב"ן עוד ביאור ע"ד האמת, כי הידים והרגלים הם תחילת וסוף גופו של האדם, והם רמז לעשר ספירות, ע"ש [וע"י מש"כ כמוהר"ר שלום הקרחי זלה"ה בספר סגולות (פ"ג אות ל"א), דעשר אצבעות הידים הם כנגד ספירות העליונות דאצילות ועשר אצבעות הרגליים הם כנגד עשר הספירות השניות דבריאה, ע"ש]. וסיים, לפיכך נצטוו משרתי עליון, לרחוץ הידים והרגליים, והרחיצה הזו, לקדושה תרגם אותה אונקלוס ע"כ.

ובספר נתינה לגר הבין מדבריו, דלכך שינה אונקלוס כאן בתרגום, כי כל רחיצה שהיא לנקיות מתרגמין 'לאסחאה' וכאן שהיא לתוספת קדושה יתירה מתרגמין 'לקדוש'. והביא שכ"כ גם בספר מיני תרגומא (לרבי ישעיהו פיק זלה"ה. וילנא תקצ"ז).

ושם במיני תרגומא הוסיף המעתיק, ובחומש הרב הגאון המחבר מצאתי וז"ל, בכל מקומות דכתיב ורחצו מתרגם ויסחון, והכא מתרגם ויקדשון. מפני שהכהן כשמקדש ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, היה מתכוין אל העשר ומתקדש בקדושתן וממשיך הברכה וכו' עיין בספר שלחן ארבע ד"ה (השער הרביעי) [השער הראשון] ע"כ. והם המה דברי רבינו בחיי, שם בתחילת השער הראשון. וכ"כ בחיבורו עה"ת כאן.

אכן יש להעיר, הלא גם הרמב"ן ביאור בתחילה שהרחיצה כאן היא לנקיות, וא"כ היה לו לאונקלוס לתרגם המקרא כפשוטו, כדרכו

מדרכי רבותינו – מצוות צדקה – העשיר לא ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' (ל, ט"ו)

א] סיפר הגאון הרב יוסף חוברה זצ"ל, ר"מ בישיבת נוה ארץ (בבחרותו למד בישיבת פוניבז', והיה מהאריות שבחבורה. כל חייו היה אש להבה בתורה ותפילה), בצעירותו היה פעיל ב'ארגון בני הישיבות יוצאי תימן בישראל' שעשה רבות לקירוב הנוער בימים ההם לעולמה של תורה, באחד הימים נשלח ע"י הארגון לערוך מגבית לטובת פעילויות חשובות אלו, בעיה"ק ירושלים, במשך כל היום הסתובב בין בתי רבנים ונדבנים, ולעת ערב הגיע לבית מדרשו של הגאון מוהר"ר חיים כסא"ר זלה"ה, בית הכנסת 'הגורל' שבשכונת נחלאות, משניגש לרבינו ובא לפתוח עימו בדברים אמר לו 'עכשיו זמן לימוד', (לפני מנחה היה זמן קבוע לשיעור במשנה) המתין לו הרב יוסף עד שהסתיים השיעור, ושוב ניגש אליו, כעת אמר לו רבינו 'עכשיו זמן תפילה'. לאחר מנחה וערבית ניגש אליו, ושוב אמר לו רבינו 'עכשיו זמן לימוד' (לאחר ערבית היה זמן קבוע לשיעור בעין יקב). לאחר הלימוד ניגש אליו פעם רביעית, אך גם כעת לא הסכים רבינו לשמוע את דבריו ואמר לו תחילה בא עימי לביתך, תאכל ותשתה, ואכן התלווה לרבינו שערך לו שלחן, ורק לאחר שסעד ליבו התפנה רבינו לשמוע מה בפיו, ואז תמך בו בתרומה גדולה, יותר מכל הנדבנים שלפניו. כשסיפר זאת הרב יוסף, הוסיף ואמר, במשך היום הייתי אצל אנשים רבים, אף אחד לא הציע לי לשבת לסעוד אצלו (כנראה שחשבו שהוא דואג לעצמו וקונה דבר מאכל, וכשנשאל הרב יוסף זצ"ל מדוע באמת לא עשה כך, אמר לא עלה על דעתי לשלוח יד ולהשתמש בכספי הקדש כלל), ומעניין שדווקא מארי חיים שראשו מגיע השמימה, שם ליבו לצרכי הנער, אולי הוא רעב.

ב] מארי סעיד משרקי זלה"ה, היה מעשירי ונדבני העיר שבאם, לימים ירד מנכסיו, רעייתו מרת בנייה (בתו של מוהר"ר אברהם גרשי זלה"ה רבה של כוכבאן. ע"י עליה בחן טוב עה"ת התספח. עמ' ספ"ז). נצטערה מאוד, אך לא על העושר שאבד, כי די היה לה במעט שנותר להם לפליטה, אבל מאוד כאב לה לראות בצער עניי העיר שהיתה רגילה לתמוך בהם ביד רחבה, וכעת אין מי שיחזיק בידם. ולכן עמדה והקימה מבשלת שיכר (עראק) שאת כל הכנסותיו הקדישה לצדקה, זיע"א (מהגרא"ח הכהן שליט"א)